

Prawo o aktach stanu cywilnego. Komentarz

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

82. Obowiązujące rozwiązania ograniczają funkcję informacyjną rejestru. W pierwszej kolejności ma on bowiem realizować funkcję ewidencyjną, obok ochronnej czy kontrolnej, zob. *T. Stawecki, Rejestry*, s. 337 i n.

83. Pomimo upływu ponad 60 lat od sformułowania opisanego katalogu zasad należy uznać, że nadal w sposób właściwy opisują system rejestracji stanu cywilnego w Polsce, co jest dowodem ciągłości regulacji prawnych w tym zakresie.

C. Zakres i przedmiot regulacji

84. Zgodnie z treścią komentowanego przepisu PrASC reguluje: 1) **zasady i tryb rejestracji stanu cywilnego** oraz 2) **dokonywanie czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego**.

85. W zakresie pierwszego elementu należy wskazać, że w PrASC uregulowano organizację rejestracji stanu cywilnego, status, kompetencje i właściwość organów dokonujących tej rejestracji, sposób prowadzenia rejestru, zasady sporządzania aktów urodzenia, małżeństwa i zgonu, tryb i mechanizmy dokonywania zmian w aktach czy szczególnie tryb rejestracji stanu cywilnego.

86. Pewne wątpliwości mogą zarysować się w odniesieniu do drugiego obszaru. W obowiązującej przed 1.3.2014 r. PrASC86 (art. 1) wskazano, że regulowała ona, poza sprawami związanymi z rejestracją urodzeń, małżeństw oraz zgonów także „sprawy dotyczące innych zdarzeń, które mają wpływ na stan cywilny osób”. Wydaje się, że przynajmniej semantyczne określenie „sprawy dotyczące zdarzeń, które mają wpływ na stan cywilny” jest szersze niż „czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego”.

87. Pojęcie „czynności z zakresu stanu cywilnego” było stosowane już w PrASC86 (art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 1, art. 8 ust. 2 PrASC86). Należało więc przyjąć, że zakres regulacji ustawy był szerszy niż dokonywanie czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego (oraz spraw związanych z rejestracją urodzeń, małżeństw i zgonów), a więc, że istniały czynności wykraczające poza czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego, których dokonywanie regulowała ustawa.

87.1. Problem dotyczył chociażby przyjmowania oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przez zastępców kierowników USC którzy, zgodnie z art. 7 ust. 1 PrASC86, nie mogli dokonywać wszelkich czynności kierownika USC, ale jedynie „czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego”, co prowadziło do wniosku, że oświadczenia mógł przyjąć wyłącznie kierownik USC, ale już nie jego zastępca. Zob. *M. Domański, Względne zakazy małżeńskie*, s. 55 oraz cytowaną tam literaturę.

88. Obecna treść komentowanego przepisu zdaje się sugerować, że intencją ustawodawcy było objęcie wszystkich czynności regulowanych w PrASC zakresem pojęcia: czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego. W podobny sposób interpretowano pojęcie „czynności w zakresie rejestracji stanu cywilnego” na gruncie ASCD55.

88.1. Zob. *J. Litwin, Komentarz PrASC*, 1961, s. 42.

89. Z perspektywy gramatycznej czy prywatnoprawnej trudno uznać przyjęcie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński czy też oświadczeń koniecznych do uznania

ojcostwa za czynności „z zakresu rejestracji stanu cywilnego”. Funkcja kierownika USC wynika z regulacji prywatnoprawnych (art. 1 § 1 KRO, art. 73 KRO). Staje się on szczególnie „kwalifikowanym świadkiem”, w obecności którego następuje złożenie oświadczeń, co upodabnia go do notariusza czy osoby, wobec której składane jest oświadczenie stanowiące podstawę testamentu allograficznego (art. 951 KC).

89.1. Zob. K. Osajda, K. Górniak, w: *Osajda, Borysiak*, Komentarz KC, 2023, art. 951, Nt 8 i n.

90. Czynnością z zakresu rejestracji stanu cywilnego w sensie ścisłym będzie dopiero np. rejestracja oświadczenia o uznaniu w rejestrze uznań (art. 63 ust. 7 PrASC) czy dołączenie wzmianki o uznaniu ojcostwa w akcie urodzenia dziecka (art. 66 ust. 1 PrASC). W literaturze wyrażono również wątpliwość, czy wydanie odpisu aktu stanu cywilnego (dokumentu z akt zbiorowych) stanowi czynność z zakresu rejestracji stanu cywilnego.

90.1. R. Wosik, *Podstawa*, s. 107.

91. Podobnie problematyczne jest kwalifikowanie do tej grupy odmowy przyjęcia oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński (art. 89 ust. 1 pkt 1 PrASC).

92. Z uwagi na treść art. 1 i 2 PrASC należy jednak, jak się wydaje, uznać, że na gruncie ustawy skonstruowano (a przynajmniej podjęto próbę skonstruowania) „techniczne” pojęcie „czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego” (*sensu largo*) wyłącznie dla potrzeb tej ustawy, które obejmuje wszystkie czynności w niej uregulowane.

93. Przy takim ujęciu wątpliwości jednak budzi treść art. 9 PrASC. Zgodnie z art. 9 ust. 1 PrASC czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego są dokonywane przez kierownika USC lub zastępcę kierownika USC. Stosownie do art. 9 ust. 2 PrASC uprawnienia i obowiązki kierownika USC przysługują i są wykonywane również przez zastępcę kierownika USC. Jak podkreślono w uzasadnieniu projektu ustawy: „projektowane regulacje, w odróżnieniu od dotychczasowego stanu prawnego, jednoznacznie precyzują, że przewidziane w ustawie uprawnienia i obowiązki kierownika USC przysługują również jego zastępcy. Wprowadzenie przedmiotowego przepisu powinno wyeliminować wątpliwości interpretacyjne dotyczące zakresu kompetencji zastępcy kierownika USC...”.

94. Potrzeba wprowadzenia ust. 2 do art. 9 PrASC (którego odpowiednika nie było we wcześniejszych regulacjach) istniałaby, gdyby przyjął, że poza „czynnościami z zakresu rejestracji stanu cywilnego” w rozumieniu ustawy, istnieją jeszcze inne czynności, do których dokonywania kompetencja musi zostać nadana również zastępcy. Jeżeli jednak analizowane pojęcie ma objąć wszystkie czynności uregulowane w ustawie, co jak wskazano zdaje się wynikać z przyjętych założeń, to art. 9 ust. 2 PrASC ma charakter *superfluum*. Pogląd przeciwny otwiera dyskusję dotyczącą przewidzianych w ustawie, ale niemających charakteru „czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego” innych czynności, a także ich prawnej formy.

D. Charakter regulacji

95. W literaturze brak jest jednoznacznego stanowiska co do charakteru norm wynikających z przepisów prawa o aktach stanu cywilnego. Jeszcze w okresie przedwojennym,

jak powyżej sygnalizowano, na gruncie rozwiązań niemieckich (które stanowiły model dla polskich regulacji) podkreślano, że regulacja ta **należy do prawa publicznego, a nie cywilnego**.

95.1. *H. Konic*, Prawo, s. 102, podobnie *W. Salamon*, w: Encyklopedia podręczna prawa prywatnego (red. *H. Konic*), s. 9.

96. W okresie obowiązywania PrASC86 wskazywano, że jest to akt normatywny z zakresu prawa administracyjnego.

96.1. Tak *J. Ignatowicz*, Uregulowanie, s. 35; *Gondorek, Ustowska*, Komentarz PrASC, 1991, s. 13.

97. Zaprezentowany został jednak (już w obowiązującym stanie prawnym) również bardziej „zniuansowany” pogląd, zgodnie z którym regulacja prawa o aktach stanu cywilnego jest przykładem unormowania „amfibijnego”, stanowiącego pogranicze prawa cywilnego i administracyjnego, w której prawo publiczne i prywatne „zazębia się”.

97.1. Tak *Z. Duniewska*, w: System PrAdm, t.1, 2015, s. 163.

98. Nie budzi wątpliwości, że prawo o aktach stanu cywilnego wykazuje **bardzo ścisły związek z prawem rodzinnym czy szerzej – cywilnym osobowym**.

98.1. Co podkreślali *J. Litwin*, Komentarz PrASC, 1949, s. 12 czy *Gondorek, Ustowska*, Komentarz PrASC, 1991, s. 13.

99. Nie jest przypadkiem, że prace nad prawem o aktach stanu cywilnego, zarówno przed, jak i po drugiej wojnie światowej, toczyły się łącznie z pracami nad prawem małżeńskim osobowym (i innymi aktami prawnymi regulującymi stosunki rodzinno-prawne). **Rejestracja stanu cywilnego dotyczy zdarzeń i ich skutków w zakresie prawa prywatnego**. Sam stan cywilny, rozumiany wąsko jako sytuacja prawna człowieka ze względu na jego przynależność do rodziny małej – nuklearnej (zob. *J. Ignatowicz*, w: System PrRiO, 1985, s. 75, por. *A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk*, Prawo cywilne, s. 213 i n.), kształtowany jest zdarzeniami z zakresu prawa prywatnego: zawarciem małżeństwa, uznaniem ojcostwa, zaprzeczeniem ojcostwa itd.

100. Rejestry stanu cywilnego stanowią tylko urzędowe potwierdzenie zdarzeń prawnych, które już wystąpiły i zostały skonstruowane normami prawa prywatnego. Komplementarnie – prawo prywatne określa ich materialnoprawne konsekwencje. Wiąże się to z zasadniczo deklaratoryjnym charakterem aktów stanu cywilnego.

100.1. Zamiast wielu *T. Smyczyński*, w: System PrPryw, t. 11, 2014, s. 17, choć nie można pominąć wyjątku, jakim jest sporządzenie aktu małżeństwa przy wyznaniowej formie jego zawarcia (zob. *M. Domański*, w: *Osajda, Domański, Słyk*, Komentarz KRO, 2022, art. 1, Nt 97 i n.).

101. Wskazany niezwykle bliski („genetyczny”) związek aktów stanu cywilnego ze zdarzeniami cywilnoprawnymi z zakresu stanu cywilnego (dostrzegalny również w innych systemach prawnych – przykładowo regulacje dotyczące aktów stanu cywilnego nadal znajdują się w kodeksie cywilnym francuskim, art. 34–101) **nie może jednak przesłaniać odmienności konstrukcyjnej zespołu norm, jakim jest prawo o aktach stanu cywilnego**.

102. Rejestr stanu cywilnego to szczególny publiczny rejestr prowadzony przez organy administracji publicznej (zob. *J. Mucha*, *Postępowania*, s. 27 i n.). Analizowana ustawa określa zasady i tryb rejestracji stanu cywilnego oraz różne czynności z tego zakresu, **ma ona jednak charakter ściśle publicznoprawny**.

103. Należy postawić tezę, że w ustawie prawo o aktach stanu cywilnego w ogóle **brak jest regulacji o charakterze prywatnoprawnym, a więc kształtujących stosunki prawne autonomicznych podmiotów, oparte na ich formalnej równorzędności**.

103.1. Zob. *M. Saffjan*, w: *System PrPryw*, t. 1, 2012, s. 38 i n.

104. Definicja stanu cywilnego zawarta w art. 2 ust. 1 PrASC może mieć znaczenie jedynie na gruncie tej ustawy, ponieważ wiąże pojęcie stanu cywilnego z rejestracją w aktach stanu cywilnego. Z perspektywy prywatnoprawnej, gdzie uznanie ojcostwa (art. 73 KRO) czy zawarcie małżeństwa w formie cywilnej nie zostały uzależnione od rejestracji, definicja ta nie jest możliwa do zaakceptowania (zob. komentarz do art. 2 PrASC).

105. Nawet w przypadkach, gdy w PrASC uregulowano zagadnienia dotyczące zdarzeń z zakresu prawa rodzinnego (zawarcia małżeństwa: art. 76 i n. PrASC czy uznania ojcostwa: art. 63 PrASC), regulacje te **mają charakter formalny**, proceduralny, ewentualnie rejestracyjny, **jednak nie wpływają na zaistnienie samego zdarzenia prawnego i jego materialnoprawną skuteczność**.

106. Zawarcie małżeństwa jako zdarzenie cywilnoprawne zostało uregulowane w art. 1 KRO, a uznanie ojcostwa w art. 73 i n. KRO. Także konieczność udziału „czynnika urzędowego” wynika z tych przepisów. Jeżeli zostaną wypełnione wymagania opisane we wskazanych przepisach, bez względu na dochowanie wymagań opisanych w PrASC (właściwe sporządzenie protokołu, rejestrację zdarzenia itd.) – **będzie ono wywoływało wszystkie skutki materialnoprawne**. Oczywiście może powstać problem dowodowy z uwagi na zasadę wyłączności dowodowej aktów stanu cywilnego (art. 3 PrASC), należy jednak podkreślić, że przykładowo dopuszcza się powództwo o ustalenie istnienia małżeństwa, gdy zostało ono zawarte, ale nie został sporządzony akt małżeństwa.

106.1. Zob. *T. Rowiński*, *Powództwo*, s. 1261, *M. Domański*, w: *Osajda, Domański, Słyk*, *Komentarz KRO*, 2022, art. 2, Nt 40.

107. Nawet w przypadku, gdy sporządzenie aktu małżeństwa ma charakter konstytutywny, skutek ten wynika z art. 1 § 2 KRO. Analogicznie nikt nie twierdzi, że regulacje funkcjonowania ksiąg wieczystych i dokonywania w nich wpisów mają charakter prywatnoprawny, ponieważ prawo materialne przewiduje konieczność wpisu dla skuteczności niektórych czynności prawnych.

107.1. Pewne wątpliwości co do charakteru normatywnego mogą dotyczyć regulacji materialnoprawnych przesłanek rozstrzygnięć w sprawach z zakresu rejestracji stanu cywilnego przekazanych do rozpoznania przez sądy (art. 36, 38, 39 PrASC). Antycypując dalsze rozważania, pomimo ich publicznoprawnego charakteru należy uznać je za przepisy traktowane przez sądy „na równi” z przepisami materialnoprawnymi z zakresu prawa prywatnego. Określają one bowiem materialne przesłanki rozstrzygnięcia w sprawie (formalnie) cywilnej. Nie czyni to jednak z nich przepisów cywilnoprawnych.

108. Stanowisko, zgodnie z którym normy PrASC mają jednolicie charakter publiczno-prawny, **nie oznacza, że są to wyłącznie regulacje administracyjnoprawne**. Zagadnienie definiowania zakresu prawa administracyjnego pozostaje kwestyjne.

108.1. Szerokie rozważania i przegląd różnych stanowisk zob. *J. Jagielski*, w: System PrAdm, t. 7, 2017, s. 12 i n. Powszechnie wyróżnia się „triadę” norm prawa administracyjnego: materialne, proceduralne oraz ustrojowe (zob. *Z. Duniewska*, w: System PrAdm, t. 1, 2015, s. 131 i n. oraz cytowaną tam literaturę).

109. W wielkim uproszczeniu, prawo administracyjne materialne to normy określające treść praw i obowiązków ich (zewnętrznych) adresatów. Prawo ustrojowe to zespół norm dotyczących sfery organizacji i funkcjonowania aparatu administracyjnego. Prawo proceduralne natomiast to normy wyznaczające sposób postępowania podmiotów administrujących w sprawach ze sfery administracji publicznej [*J. Jagielski*, w: Prawo administracyjne (red. *J. Jagielski, M. Wierzbowski*), s. 45 i n.].

110. Prawo o aktach stanu cywilnego zawiera **przede wszystkim regulacje z zakresu administracyjnego prawa ustrojowego** (np. art. 6, 8, 9 PrASC itd.) oraz **proceduralnego** (np. art. 44 i n. PrASC, art. 52 i n. PrASC). Zupełnie wyjątkowo (na co zwrócił uwagę na gruncie PrASC45 już *Litwin*, Komentarz PrASC, 1949, s. 12) w ustawie tej zawarte zostały regulacje z zakresu materialnego prawa administracyjnego (np. art. 57 PrASC).

111. W analizowanej ustawie, poza zagadnieniami z zakresu szeroko rozumianego prawa administracyjnego, zostały również zawarte regulacje przewidujące rozpoznawanie pewnych kategorii spraw przez sądy powszechne. Problem wyróżnienia norm prawa cywilnego procesowego, a w szczególności rozróżnienia norm materialnoprawnych od procesowych jest nie mniej problematyczne niż norm prawa administracyjnego. W literaturze prawa procesowego cywilnego wskazuje się, że prawo to stanowi ogół norm regulujących właściwość sądów i innych organów oraz formy działania tych organów oraz występujących przed nimi stron (zainteresowanych) przy rozpoznawaniu i rozstrzygnięciu spraw cywilnych.

111.1. Zob. *J. Jodłowski, J. Lapiere, K. Weitz*, Postępowanie, s. 30.

112. Normy procesowe wyróżnia się wg kryterium przedmiotu i treści (lub treści i celu). Przepisy procesowe to te, które regulują właściwość sądów, sposób wszczęcia, dopuszczalność i przebieg postępowania przed sądami (*K. Weitz*, Charakter, s. 24). Regulacje przenoszące wybrane kategorie spraw do zakresu spraw cywilnych w sensie formalnym, takie jak art. 36, 38, 39, 40 czy 89 ust. 2 i 3 PrASC, **należy uznać za normy z zakresu prawa procesowego cywilnego**.

112.1. Co do opisanych spraw jako cywilnych jedynie formalnie zob. *T. Zembrzuski*, w: *Wiśniewski*, Komentarz KPC, t. I, 2021, art. 1, *passim*; *J. Mucha*, Postępowania, s. 13 i n.

113. Pewne wątpliwości może budzić zagadnienie charakteru regulacji legitymacji we wskazanych sprawach. Przykładowo, zgodnie z art. 36 PrASC, sprostowania aktu dokonuje sąd na wniosek osoby zainteresowanej, prokuratora lub kierownika USC (podobnie kwestia legitymacji została opisana w art. 38, 39, 40 czy 89 ust. 2 i 3 PrASC).

114. Pojęcie i charakter legitymacji procesowej, jak również jej normatywne źródła są wysoce sporne [zob. *P. Grzegorzczak*, Legitymacja, s. 5, por. *W. Broniewicz*, Pojęcie legitymacji procesowej, w: *Studia z procesu cywilnego* (red. *K. Korzan*), s. 81]. Jednym z bardziej kontrowersyjnych zagadnień jest charakter norm przyznających legitymację, czy są one procesowe czy materialnoprawne. Nawet jednak uznanie ich materialnoprawnej natury [*W. Broniewicz*, Pojęcie legitymacji procesowej, w: *Studia z procesu cywilnego* (red. *K. Korzan*), s. 92] nie oznacza, że regulacja przyznająca taką legitymację ma charakter **normy materialnej o charakterze cywilnoprawnym**.

114.1. Istnieje wiele przepisów przyznających uprawnienie do wszczęcia postępowania w sprawach formalnie cywilnych (np. art. 304 KodeksWyb, art. 22 PartieU). Bez względu na to, czy regulacje te uznać za materialnoprawne czy procesowe, nie należą one do prawa cywilnego (materialnego).

115. Podobnie należy ocenić przesłanki materialne rozstrzygnięcia sądu uregulowane w PrASC. Przykładowo, zgodnie z art. 38 PrASC sąd dokonuje uzupełnienia aktu „jeżeli akt zgonu nie zawiera daty lub godziny zgonu”, a zgodnie z art. 39 PrASC unieważnienia aktu dokonuje sąd „jeżeli akt ten lub wzmianka stwierdzają zdarzenie niezgodne ze stanem faktycznym lub stwierdzono uchybienia, które zmniejszają jego moc dowodową”. Zarówno w przypadku określenia legitymacji, jak i wskazanych przesłanek, należy pamiętać, że analizowane sprawy są **sprawami cywilnymi jedynie w znaczeniu formalnym a nie materialnym**.

116. Jak podkreślił *K. Weitz* „[w] sytuacji gdy postępowanie nie odnosi się do płaszczyzny stosunków prawa prywatnego, lecz do płaszczyzny procesowej, na równi z przepisami prawa materialnego traktowane są przepisy regulujące podstawy rozstrzygnięcia o przedmiocie tego postępowania” (*K. Weitz*, Charakter, s. 24). Wydaje się, że podobny wniosek należy odnieść do regulacji spraw cywilnych w znaczeniu formalnym. To, że przesłanki materialne wniosku powinny być traktowane „tak jak” przesłanki materialne w sprawach cywilnych (materialnie) **nie oznacza, że regulacje te stają się regulacjami o charakterze cywilnoprawnym. Nadal mają one charakter publicznoprawny**.

117. Podsumowując, regulacja prawa o aktach stanu cywilnego ma charakter niejednolity („hybrydowy”), jednak **tylko w obrębie prawa publicznego**. Składają się na nią różne normy z zakresu szeroko rozumianego prawa administracyjnego (materialnego, proceduralnego oraz ustrojowego), jak również prawa procesowego cywilnego.

Art. 2. [Pojęcie stanu cywilnego]

1. Stanem cywilnym jest sytuacja prawna osoby wyrażona przez cechy indywidualizujące osobę, kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów, lub decyzje organów, stwierdzona w akcie stanu cywilnego.

2. Rejestracji stanu cywilnego dokonuje się w rejestrze stanu cywilnego w formie aktów stanu cywilnego.

3. Aktem stanu cywilnego jest wpis o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie w rejestrze stanu cywilnego wraz z treścią późniejszych wpisów wpływających na treść lub ważność tego aktu.

4. Akt stanu cywilnego jest sporządzony z chwilą dokonania wpisu o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie w rejestrze stanu cywilnego.

5. Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego innych niż akty stanu cywilnego dokonuje się w formie decyzji administracyjnej albo czynności materialno-technicznej.

6. Odmowa dokonania czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego następuje w formie decyzji administracyjnej.

Literatura: *J. Ignatowicz*, Stan cywilny i jego ochrona, w: Ochrona posiadania i inne wybrane prace (red. *J. Ignatowicz*), Warszawa 2014; *P. Kasprzyk*, Pojęcie stanu cywilnego, w: Podręcznik urzędnika stanu cywilnego. Tom 1. Podstawowe instytucje prawa o aktach stanu cywilnego (red. *P. Kasprzyk*), Lublin 2018; *J. Mucha*, Postępowania w sprawach dotyczących aktów stanu cywilnego – kompetencja organu administracji publicznej czy sądu powszechnego?, SPPub 2015, Nr 11; *T. Smyczyński*, *M. Andrzejewski*, Prawo rodzinne i opiekuńcze, Warszawa 2020; *T. Sokołowski*, Cele i funkcje zaświadczenia o stanie cywilnym a natura małżeństwa, KPP 2016, Nr 4; *M. Wojewoda*, Kilka uwag o definicji „stanu cywilnego” w nowej ustawie Prawo o aktach stanu cywilnego, Metryka 2014, Nr 2; *tenże*, Zaświadczenie o stanie cywilnym a małżeństwa jedнопłciowe i związki partnerskie zawierane za granicą, KPP 2015, Nr 3; *A. Wolter*, *J. Ignatowicz*, *K. Stefaniuk*, Prawo cywilne. Zarys części ogólnej, Warszawa 1996.

Przed uchwaleniem obowiązującej ustawy zdefiniowanie stanu cywilnego było przedmiotem sporów w doktrynie. W komentowanej regulacji – w art. 2 ust 1 PASC – ustawodawca sformułował definicję legalną pojęcia stanu cywilnego. Jednakże z uwagi na brak precyzji sformułowania ustawowego nadal aktualny pozostaje problem określenia znaczenia terminu „stan cywilny”.

Pozostała część artykułu dotyczy zagadnień związanych z rejestracją stanu cywilnego: określona została forma tej rejestracji, którą jest akt stanu cywilnego oraz inne rodzaje czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego: decyzja administracyjna oraz czynność materialno-techniczna.

Wprowadzenie elektronicznej formy rejestracji stanu cywilnego zdeterminowało konieczność dookreślenia, jaki rodzaj wpisu stanowi akt stanu cywilnego – jest to wpis o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie wraz z treścią późniejszych wpisów wpływających na treść lub ważność aktu stanu cywilnego. Z tych samych względów należało przesądzić, że akt stanu cywilnego zostaje sporządzony w chwili wpisu.

Spis treści

A. Definicja stanu cywilnego 1

B. Rejestracja stanu cywilnego 13

A. Definicja stanu cywilnego

1. W stanie prawnym przed uchwaleniem obowiązującej obecnie ustawy PrASC ustawodawca nie definiował pojęcia stanu cywilnego. Sformułowanie tej definicji było przedmiotem sporów w doktrynie. Prezentowane były odmienne koncepcje przypisujące pojęciu stanu cywilnego węższe lub szersze znaczenie. Określenie znaczenia pojęcia stanu cywilnego dokonywane było w ścisłym związku z przyjęciem jednej z koncepcji klasyfikacyjnych (*definitio per divisionem*) kategorii stanu prawnego człowieka.

2. Zdaniem *J. Litwina* stan osoby składa się z dwóch elementów: „stanowiska osoby w społeczeństwie” (*status civitatis*, tj. m.in. obywatelstwo, prawa publiczne, zdolność do czynności prawnych, pełnia zdrowia psychicznego) oraz stanu cywilnego, na który składają się dwa zespoły cech: stanowisko osoby w rodzinie oraz cechy czysto osobiste, takie jak płeć, wiek, imię (*Litwin*, Komentarz PrASC, 1961, s. 15–16). W tym ujęciu, w porównaniu z kolejną koncepcją, stan cywilny jest definiowany w sposób rozszerzony.

3. W odmienny, węższy sposób, definiowali omawiane pojęcie np. *A. Wolter*, *J. Ignatowicz* i *K. Stefański*. W ich ujęciu kategorią nadrzędną jest stan prawny człowieka, na który składają się przynależność do określonego państwa, a więc stan polityczny – obywatelstwo, cechy ściśle osobiste tj. stan osobisty, oraz stan cywilny, rozumiany jako przynależność do określonej rodziny (*A. Wolter*, *J. Ignatowicz*, *K. Stefaniuk*, Prawo, s. 165–166). *J. Ignatowicz* trafnie przy tym wskazał, że o ile rozróżnienie pojęć stanu politycznego i stanu cywilnego nie budzi w nauce wątpliwości, o tyle kwestią sporną pozostaje wyodrębnienie w ramach oddzielnej od stanu cywilnego kategorii – tzw. stanu osobistego. Opowiadając się zdecydowanie za odmiennym znaczeniem tych pojęć, autor ten określił stan cywilny jako „sytuację prawną człowieka ze względu na jego przynależność do rodziny”, a więc wynikającą z więzów pokrewieństwa i małżeństwa (*J. Ignatowicz*, Stan cywilny, s. 275 i 278; *tenże*, w: *Grudziński*, *Ignatowicz*, Komentarz KRO, 1966, s. 329; por. też *T. Smyczyński*, w: System PrPryw, t. 11, 2014, s. 12–13). Pewną modyfikacją prezentowanego wyżej stanowiska jest pogląd, zgodnie z którym w zakresie stanu cywilnego rozumianego jako stan rodzinny mieści się również płeć człowieka (por. *T. Smyczyński*, w: *T. Smyczyński*, *M. Andrzejewski*, Prawo, s. 12–13).

4. W piśmiennictwie przedstawiony został również pogląd przypisujący decydujące znaczenie czynnikowi formalnemu: stan cywilny określać miały wszelkie dane dotyczące cech osoby fizycznej wpisywane do ksiąg stanu cywilnego, o ile dotyczyły bezpośrednio tej osoby, przy czym o treści danej cechy miał rozstrzygać „tylko podstawowy wpis dotyczący tej cechy” (*S. Grzybowski*, w: System PrCyw, 1985, s. 360).

5. Ostatni z wymienionych poglądów odwołujący się do kryteriów formalnych nie zyskał większej liczby zwolenników, natomiast dyskusja dotyczyła głównie wyboru między szerszą (obejmującą w pojęciu stanu cywilnego cechy osobiste) bądź węższą koncepcją, przy czym zdecydowanie przekonywała ta ostatnia, ograniczająca kategorię pojęciową stanu cywilnego do sytuacji osoby fizycznej w rodzinie. W tym ujęciu stan cywilny definiowany był według najbardziej spójnych założeń klasyfikacyjnych, pozwalających

na odróżnianie pojęć przy wykorzystaniu kryteriów rodzajowych. *J. Ignatowicz* wskazał na następujące cechy stanu cywilnego:

- 1) wzajemność, polegająca na ocenie stanu cywilnego w relacji do drugiej osoby fizycznej (małżonka, rodzica, dziecka);
- 2) niepodzielność, oznaczająca, że osoba fizyczna może w stosunkach prawnych mieć stan cywilny określony tylko w jeden sposób (np. nie można mieć dwóch ojców, być i nie być jednocześnie w związku małżeńskim na gruncie różnych regulacji prawnych);
- 3) ścisły związek z podmiotem, któremu przysługują, tj. niezbywalność i powiązanie istnienia z istnieniem tego podmiotu;
- 4) charakter niemajątkowy;
- 5) niepodleganie skutkom upływu czasu;
- 6) niepodleganie dyspozycji osób zainteresowanych;
- 7) skuteczność *erga omnes*;
- 8) przypisanie wyłącznie osobom fizycznym (por. *J. Ignatowicz*, Stan cywilny, s. 283, 290–296).

6. Atutem koncepcji stanu cywilnego rozumianego jako stan rodzinny była ponadto precyzja i adekwatność do regulacji całego prawa prywatnego, a zwłaszcza prawa rodzinnego (stosunków rodzinno-prawnych). Rozszerzonej koncepcji stanu cywilnego można było zarzucić, że łączy w jednym pojęciu rodzajowo i funkcjonalnie odmienne cechy. Przykładowo, nazwisko człowieka służy jego identyfikacji i w tym sensie pozwala ocenić sam stan rodzinny. Z kolei mankamentem koncepcji formalnej była nieprzydatność praktyczna i teoretyczna oraz trudność w wytyczeniu granicy między cechami ujętymi w akcie stanu cywilnego stanowiącymi stan cywilny i innymi faktami i zdarzeniami, które ewidentnie takiego charakteru nie miały (np. data orzeczenia sądowego ustalającego ojcostwo określona we wzmiance dodatkowej). Proponowane w tym celu kryteria (opisane słowami „dotyczyły bezpośrednio osoby” i „podstawowy wpis dotyczący tej cechy”) miały charakter nieostry i nie rozstrzygały wszystkich wątpliwości.

7. Uchwalając obecnie obowiązującą ustawę PrASC, ustawodawca zdecydował o wprowadzeniu definicji stanu cywilnego, która zawarta jest w ust. 1 komentowanego artykułu. Stan cywilny został określony jako **sytuacja prawna osoby**, która:

- 1) jest wyrażona przez cechy indywidualizujące tę osobę;
- 2) jest kształtowana przez zdarzenia naturalne, czynności prawne lub orzeczenia sądów, lub decyzje organów;
- 3) jest stwierdzona w akcie stanu cywilnego.

8. Mimo złożoności tego sformułowania, trudno w definicji ustawowej odnaleźć definitywne rozstrzygnięcie sygnalizowanych wyżej problemów (tak również *M. Wojewoda*, Kilka uwag, s. 23–24). Przede wszystkim określenie stanu cywilnego jako „sytuacji prawnej osoby” nie pozwala jeszcze na wskazanie precyzyjnego znaczenia analizowanego tu pojęcia. Celowi temu służyć mają trzy wymienione wyżej kryteria. Pierwsze z nich (cechy indywidualizujące osobę) samo w sobie nie daje możliwości sprecyzowania, o jakie konkretnie cechy chodzi, a to zagadnienie było przecież osią dotychczasowego sporu. Problemu nie rozwiązuje kryterium trzecie (formalne), odwołujące się do treści aktu stanu cywilnego, gdyż gramatycznie odnosi się ono do sytuacji prawnej osoby, a nie do cech,

które ją indywidualizują. Sformułowanie „sytuacja prawna osoby stwierdzona w akcie stanu cywilnego” nie daje wystarczających podstaw do stworzenia precyzyjnej definicji rozstrzygającej dotychczasowy spór. Podobnie należy się odnieść do kryterium drugiego, które jedynie w bardzo szeroki sposób opisuje źródła kształtujące stan cywilny. Należy przy tym podkreślić, że wskazanie czynności prawnej, jako źródła kształtującego stan cywilny, nie koresponduje z częścią poglądów doktryny, które nie przypisują zawarciu małżeństwa charakteru czynności prawnej, ale traktują je jako zdarzenie prawne *sui generis* (por. omówienie poglądów wyrażonych w doktrynie oraz stanowisko autora – *M. Domański, w: Osajda, Domański, Słyk, Komentarz KRO, 2017, s. 9–18*). Podobny problem wyłania się na gruncie instytucji uznania ojcostwa, które w doktrynie prawa rodzinnego jest określane jako „szczególne, specyficzne zdarzenie prawne [...które] nie jest ani czynnością prawną ani czynnością podobną do czynności prawnej” (*M. Domański, w: Osajda, Domański, Słyk, Komentarz KRO, 2017, s. 1011*). Należy wreszcie zauważyć, że w katalogu zdarzeń kształtujących stan cywilny nie uwzględniono zdarzeń prawnych, a z takim mamy do czynienia w przypadku określenia ojcostwa małżeńskiego w drodze domniemania pochodzenia dziecka od męża matki. Ojcostwo małżeńskie nie jest bowiem określone przez samo zdarzenie naturalne (urodzenie dziecka), ale przez sytuację prawną (zdarzenie prawne), w której to następuje (pozostawanie w związku małżeńskim w chwili urodzenia dziecka).

9. Jak się wydaje, zasygnalizowane wyżej niedostatki definicji legalnej sprawiają, że w doktrynie wciąż formułowane są określenia, które w inny sposób niż ustawodawca opisują stan cywilny. I tak, *P. Kasprzyk*, wskazuje, że „stan cywilny jest [...] pojęciem normatywnym jako skutek zdarzeń naturalnych, dokonania czynności prawnych [z] zakresu prawa rodzinnego, czynności konwencjonalnych o doniosłości prawnej niebędących czynnościami prawnymi i orzeczeń sądów państwowych” (*P. Kasprzyk, Pojęcie, s. 96*). W przywołanej definicji zwraca uwagę posłużenie się ogólną kategorią pojęciową czynności konwencjonalnych oraz nieuwzględnienie decyzji administracyjnych jako źródła kształtującego stan cywilny.

10. W doktrynie przedstawiona została również interesująca propozycja interpretacyjna zmierzająca do doprecyzowania znaczenia pojęcia stanu cywilnego określonego w komentowanym przepisie. Dostrzegając, że art. 2 ust. 1 PrASC nie określa, jakie cechy indywidualizujące mają składać się na stan cywilny, *M. Wojewoda* postuluje, aby wykładni tego przepisu dokonywać z uwzględnieniem art. 49 ust. 2 PrASC (*M. Wojewoda, Kilka uwag, s. 24–25*). Przepis ten przewiduje wydawanie zaświadczeń o stanie cywilnym zawierających określony ustawowo, następujący zakres cech indywidualizujących: nazwisko, imię (imiona), nazwisko rodowe, datę i miejsce urodzenia osoby, której stanu cywilnego dotyczy zaświadczenie, płeć, imiona oraz nazwiska rodowe rodziców, oznaczenie stanu cywilnego jako sytuacji osoby w odniesieniu do małżeństwa. W ujęciu tym, stanem cywilnym miałyby być np. również miejsce urodzenia osoby fizycznej, co prowadzi do pytania o sens tej konstrukcji na gruncie prawa cywilnego i rodzinnego. Przede wszystkim należy mieć na względzie wyjątkowy charakter zaświadczenia o stanie cywilnym, które jest wydawane w głównej mierze po to, aby stworzyć możliwość udokumentowania stanu cywilnego w zakresie pozostawania, a zwłaszcza – niepozostawania

w związku małżeńskim (wskazuje na to ten sam autor, w: *M. Wojewoda, Zaświadczenie*, s. 696). Sam przepis art. 49 ust. 2 PrASC wyraźnie odróżnia w dwóch punktach cechy indywidualizujące osobę fizyczną i sam stan cywilny. Te pierwsze znajdują się w zaświadczeniu przede wszystkim po to, aby określić czy stan cywilny (pozostawanie lub niepozostawanie w związku małżeńskim) zostaje potwierdzony. Do takich wniosków prowadzi również wykładnia gramatyczna, skoro ustawodawca posługuje się stwierdzeniem „...miejsce urodzenia osoby, której stanu cywilnego dotyczy [zaświadczenie o stanie cywilnym]...”, a więc wyraźnie przeciwstawia cechy indywidualizujące samemu stanowi cywilnemu. W doktrynie słusznie wskazano, że art. 49 ust. 2 pkt 1 zawiera *numerus clausus* danych zawartych w zaświadczeniu o stanie cywilnym, natomiast nie definiuje samego stanu cywilnego (*T. Sokołowski, Cele i funkcje*, s. 721).

11. Wydaje się, że próby zdefiniowania stanu cywilnego z wykorzystaniem kryterium formalnego (cech osoby fizycznej szczegółowo i enumeratywnie określonych w akcie stanu cywilnego, odpisie aktu stanu cywilnego lub zaświadczeniu o stanie cywilnym) budzą wątpliwości natury systemowej. Pojęcie stanu cywilnego ma fundamentalne znaczenie na gruncie materialnego prawa cywilnego i rodzinnego, a zasady rejestracji stanu cywilnego mają charakter wtórny. Powinny zatem odpowiadać ujęciu podstawowemu (rodzinnoprawnemu). Potwierdzeniem tych założeń jest zasada deklaratywności aktów stanu cywilnego, które nie konstytuują zdarzeń w nich stwierdzonych (poza wyjątkiem określonym w art 1 § 2 KRO).

12. Zasygnalizowany wyżej brak precyzji omawianej definicji legalnej, popełnione w niej błędy w definiowaniu (*ignotum per ignotum*, zbyt szeroki zakres definicji) oraz jej sprzeczność z nadrzędnymi, względem systemu rejestracji stanu cywilnego, regulacjami prawa rodzinnego sprawiają, że nie sposób uznać, aby w obecnym stanie prawnym definitywnie i ustawowo rozwiązany został problem definicji stanu cywilnego. Dlatego, mając na względzie przywołane wyżej argumenty należy przyjąć, że w systemie prawa prywatnego, a w szczególności na gruncie prawa rodzinnego, najbardziej precyzyjne rozumienie stanu cywilnego polega na postrzeganiu go jako stanu rodzinnego. Wydaje się, że za tą koncepcją przemawia również podejście funkcjonalne: systemowym celem (funkcją) rejestracji stanu cywilnego jest potwierdzenie stanu rodzinnego (pochodzenia i małżeństwa) oraz zgonu i zapewnienie bezpieczeństwa obrotu cywilnoprawnego w tym zakresie. Cechy osobiste takiej rejestracji nie wymagają, a ich potwierdzenie następuje w praktyce z wykorzystaniem dowodów tożsamości.

B. Rejestracja stanu cywilnego

13. Zgodnie z ust. 2 komentowanego artykułu, rejestracja stanu cywilnego dokonywana jest w formie aktu stanu cywilnego. Pojawia się w związku z tym zagadnienie określenia, kiedy tego rodzaju czynności można przypisać charakter aktu stanu cywilnego. Dotychczas doktryna koncentrowała się na wykładni przesłanek unieważnienia aktu stanu cywilnego określonych w art. 39 PrASC, interpretując je szeroko i obejmując nimi przypadki, w których w zasadzie nie dochodzi do powstania aktu stanu cywilnego w rozumieniu obowiązujących przepisów (por. kom. do art. 39, w którym wskazano na przypadek

przeniesienia do polskiego rejestru stanu cywilnego dokumentu, który nie jest aktem stanu cywilnego lub sporządzenia aktu stanu cywilnego przez nieuprawnioną osobę). Warto zaznaczyć, że w doktrynie prawa administracyjnego dopuszcza się konstrukcję nieistniejących decyzji administracyjnych, np. w przypadku braku podpisu organu administracyjnego (por. *B. Adamiak*, w: *SystemPrAdm*, t. 9, 2020, s. 294–303). Rozważając tę analogię na gruncie PrASC wydaje jednak, że wprowadzenie elektronicznej formy rejestracji stanu cywilnego znacznie ograniczyło możliwość sporządzania aktów stanu cywilnego w sposób, który kwalifikowałby je jako nieistniejące.

14. Jak już wyżej wspomniano, rejestracja stanu cywilnego ma charakter wtórny względem zdarzeń, które ten stan kształtują. Oznacza to, że akty stanu cywilnego mają charakter deklaracyjny (por. *Litwin*, Komentarz PrASC, 1961, s. 25; por. też orz. SN z 15.5.1957 r., I CR 676/56, OSN 1958, poz. 104; z 7.6.1958 r., II CR 293/58, PiP 1959, Nr 10, s. 696; z 12.6.2019 r., II CSK 270/18, Legalis oraz wyr. NSA z 7.4.2016 r., II OSK 1927/14, Legalis i z 14.3.2019 r., II OSK 1154/17, Legalis). Wyjątkowa sytuacja ma miejsce w przypadku zawarcia małżeństwa w formie określonej w art. 1 § 2 i 3 KRO, w którym ustawodawca warunkuje istnienie małżeństwa sporządzeniem aktu stanu cywilnego. Sporządzenie aktu małżeństwa jest wtedy jednak jedną z przesłanek warunkujących zawarcie małżeństwa, a więc warunkiem koniecznym, a nie wystarczającym (szerzej na ten temat *M. Domański*, w: *Osajda, Domański, Słyk*, Komentarz KRO, 2017, s. 34–37).

15. Czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego mogą przybrać postać:

- 1) aktu stanu cywilnego;
- 2) decyzji administracyjnej;
- 3) czynności materialno-technicznej;
- 4) odmowy, która nie przybiera postaci decyzji administracyjnej (art. 89 PrASC).

16. Zgodnie z ust. 2 komentowanego artykułu, rejestracja stanu cywilnego dokonywana jest w rejestrze stanu cywilnego w formie aktów stanu cywilnego. Charakter prawny czynności rejestracji samego aktu stanu cywilnego i postępowania w tym przedmiocie jest trudny do uchwycenia z uwagi na przeplatanie się elementów administracyjnoprawnych i cywilnoprawnych (por. na ten temat *J. Mucha*, *Postępowania*, s. 11 i n.). Czynność rejestracji została powierzona organowi administracyjnemu, jednak sama rejestracja aktu stanu cywilnego nie przybiera formy decyzji administracyjnej. W świetle art. 1 KPA trudno też kwalifikować rejestrację stanu cywilnego w kategoriach postępowania administracyjnego (tak *J. Mucha*, *Postępowania*, s. 28). Akt stanu cywilnego jest zatem szczególną (*sui generis*) formą rejestracji stanu cywilnego unormowaną w PrASC.

17. Poza samym aktem stanu cywilnego, dokonywanie czynności z zakresu rejestracji stanu cywilnego co do zasady przybiera postać decyzji administracyjnej. W obecnie obowiązującej ustawie ustawodawca w szerszym zakresie dopuścił jednak dokonywanie czynności w formie czynności materialno-technicznej. Ma to miejsce w następujących przypadkach:

- 1) sprostowania aktu stanu cywilnego (art. 35 PrASC);
- 2) uzupełnienia aktu stanu cywilnego (art. 37 PrASC);

- 3) unieważnienia aktu lub aktów stanu cywilnego (art. 39a PrASC);
- 4) unieważnienia wzmianki dodatkowej (art. 41 PrASC);
- 5) rejestracji pierwotnej zdarzenia, które miało miejsce za granicą (art. 99 PrASC);
- 6) transkrypcji aktu stanu cywilnego (art. 104 PrASC);
- 7) odtworzenia zagranicznego dokumentu stanu cywilnego (art. 109 PrASC);
- 8) przeniesienia aktu stanu cywilnego do rejestru stanu cywilnego i uzupełnienia takiego aktu (art. 124 PrASC) a także unieważnienia błędnie przeniesionego aktu (art. 127a PrASC), przeniesienia wypisów z ksiąg stanu cywilnego prowadzonych przed 1.1.1946 r. (art. 132 PrASC);
- 9) odtworzenia aktu stanu cywilnego (art. 133 PrASC);
- 10) uzupełnienia aktu stanu cywilnego sporządzonego przez wejściem w życie PrASC (art. 134 PrASC).

18. Ponieważ komentowana ustawa wprowadziła do polskiego porządku prawnego system elektronicznej rejestracji stanu cywilnego, konieczne stało się określenie, jaki wpis stanowi akt stanu cywilnego. Zgodnie z ust. 3 art. 2 PrASC jest nim wpis w rejestrze stanu cywilnego o urodzeniu, małżeństwie albo zgonie wraz z treścią późniejszych wpisów wpływających na treść lub ważność aktu stanu cywilnego. Wpisy te przybierają postać wzmianki dodatkowej (art. 24 PrASC). Elektroniczna forma rejestracji sprawiła, że konieczne stało się również precyzyjne określenie w ust. 4 komentowanego artykułu czasu sporządzenia aktu stanu cywilnego – następuje to w chwili dokonania wpisu o urodzeniu, małżeństwie lub zgodnie w rejestrze stanu cywilnego.

19. Szczegółowe regulacje dotyczące prowadzenia rejestracji elektronicznej są zawarte w RejSCR.

Art. 3. [Moc dowodowa aktów stanu cywilnego]

Akty stanu cywilnego stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych; ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym.

Literatura: *P. Bednarczyk*, Postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku, Kraków 2014; *J. Dobkowski*, Preponderancja aktów stanu cywilnego, *Metryka* 2011, Nr 2; *M. Domański*, Względne zakazy małżeńskie, Warszawa 2013; *J. Gołaczyński*, Akta stanu cywilnego w prawie cywilnym i postępowaniu cywilnym, *PME* 2015, Nr 1; *K. Tomaszewska*, Zasada pełnej i ograniczonej dostępności do CRASC, *PPP* 2018, Nr 2; *M. Wojewoda*, Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą, *KPP* 2009, Nr 4; *P. Wypych*, Charakter prawny transkrypcji aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą, *KPP* 2003, Nr 1.

Przepis art. 3 PrASC reguluje moc dowodową aktów stanu cywilnego w aspekcie pozytywnym i negatywnym, modyfikując (wzmacniając) domniemania, z których akta stanu cywilnego i ich odpisy korzystają jako dokumenty urzędowe (art. 244 § 1 KPC, art. 76 § 1 KPA). Aspekt pozytywny przejawia się w domniemaniu prawdziwości zdarzeń objętych rejestracją aktu stanu cywilnego, który może być obalony jedynie w postępowaniu sądowym, którego przedmiotem jest niezgodność aktu stanu cywilnego z prawdą. Moc

dowodowa w aspekcie negatywnym przejawia się w wyłączności dowodowej aktów stanu cywilnego, a więc w wyłączeniu dopuszczalności innych niż akta stanu cywilnego dowodów dla wykazania stanu cywilnego.

Spis treści

A. Moc dowodowa aktów stanu cywilnego 1

I. Ewolucja regulacji 1

II. Pojęcie wyłącznego dowodu (kwalifikowana moc dowodowa) 6

III. Negatywny aspekt mocy dowodowej 8

IV. Pozytywny aspekt mocy dowodowej 11

V. Modyfikacja domniemań dotyczących dokumentów urzędowych 12

VI. Zakres przedmiotowy 17

VII. Moc dowodowa odpisów aktów stanu cywilnego 21

VIII. Moc dowodowa zagranicznych aktów stanu cywilnego 30

B. Niezgodność aktów stanu cywilnego z prawdą 34

A. Moc dowodowa aktów stanu cywilnego

I. Ewolucja regulacji

1. Komentowany przepis powtarza treść art. 4 PrASC86, który nawiązywał z kolei do art. 25 ASCD55 w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 6 ustawy z 11.9.1956 r. o zmianie prawa o aktach stanu cywilnego (Dz.U. Nr 41, poz. 189).

2. We wcześniejszym stanie prawnym, kształtowanym przez art. 42 ust. 1 PrASC45, wpisy w księgach stanu cywilnego stanowiły „dowód zupełny zdarzeń w nich stwierdzonych”, a więc dopuszczalne było dowodzenie zdarzeń zarejestrowanych w aktach stanu cywilnego za pomocą innych dowodów. Przedłożenie wypisu z akt stanu cywilnego lub ich odpisu przenosiło jedynie **ciężar dowodu** na stronę przeciwną. Wpisy w księgach stanu cywilnego nie były natomiast dowodem wyłącznym (*J. Litwin*, Komentarz PrASC, 1949, s. 106). Stan ten uległ zmianie wraz z przyjęciem ASCD55, które przyznało aktom stanu cywilnego kwalifikowaną moc dowodową wyrażającą się w przyjęciu, że stanowią one „wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych”.

2.1. Pojęcie „wyłącznego dowodu” miało – w chwili wprowadzenia do ASCD55 – charakter zastany i było rozumiane „jako zakaz dopuszczenia innego środka dowodowego na stwierdzoną uprzednio okoliczność tym źródłem dowodowym” (*J. Dobkowski*, Preponderancja, s. 21).

3. W ASCD55 odstąpiono od wymagania prawidłowego prowadzenia **ksiąg stanu cywilnego** jako warunku kwalifikowanej mocy dowodowej aktów stanu cywilnego. Takie rozwiązanie obowiązuje również obecnie. Na gruncie wcześniejszej regulacji, nieprawidłowe prowadzenie ksiąg stanu cywilnego prowadziło do pozbawienia dokonywanych w nich wpisów charakteru dowodu zupełnego (*J. Litwin*, Komentarz PrASC, 1949, s. 106).

4. W ASCD55 zrezygnowano ponadto z wyraźnego określenia mocy dowodowej **odpisów aktów stanu cywilnego**. Przepis art. 42 ust. 2 PrASC45 zrównywał natomiast moc dowodową wyciągów oraz odpisów pełnych lub skróconych z wpisami w księgach stanu cywilnego. Mimo tej zmiany, w piśmiennictwie utrzymano pogląd o kwalifikowanej mocy dowodowej odpisów aktów stanu cywilnego równej mocy samego aktu (*J. Litwin*, Komentarz PrASC, 1961, s. 228). Co do stanowiska w tym przedmiocie na gruncie aktualnego stanu prawnego zob. Nt 21–29 poniżej.

5. Przyjęta w art. 3 PrASC technika legislacyjna polegająca na zachowaniu brzmienia poprzedniej regulacji, mimo zmian sposobu prowadzenia aktów stanu cywilnego, które stanowią obecnie wpis w rejestrze prowadzonym w systemie teleinformatycznym, może nasuwać wątpliwości. Komentowany przepis odnosi się do aktów stanu cywilnego jako dowodów, chociaż sądy pozbawione są bezpośredniego dostępu do danych z rejestru stanu cywilnego (*a contrario* art. 5a PrASC; por. też *J. Gołaczyński*, Akta, s. 6). Z rejestru wydawane są odpisy zupełne i skrócone aktów stanu cywilnego, które w różnym zakresie powtarzają treść tych aktów (art. 44 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 PrASC). W istocie właśnie te dokumenty stanowią w postępowaniach sądowych dowody stanu cywilnego. Niezależnie jednak od sposobu prowadzenia aktów stanu cywilnego uzasadnione jest utrzymanie konwencji językowej, narzuconej przez samą ustawę, zgodnie z którą to akty stanu cywilnego traktuje się jako dowody, chociaż w obrocie prawnym funkcjonują ich odpisy. Moc dowodowa odpisów ma bowiem charakter pochodny i wynika z powtórzenia w nich treści aktów stanu cywilnego.

II. Pojęcie wyłącznego dowodu (kwalifikowana moc dowodowa)

6. **Kwalifikowana moc dowodowa aktów stanu cywilnego** wyraża się, z jednej strony, w niedopuszczalności dowodzenia stanu cywilnego, podlegającego rejestracji w formie aktów stanu cywilnego, za pomocą innych dowodów oraz z drugiej strony, w domniemaniu prawdziwości zdarzeń zarejestrowanych w aktach stanu cywilnego do czasu przeprowadzenia dowodu przeciwnego w postępowaniu sądowym.

6.1. Proponowane rozumienie mocy dowodowej aktów stanu cywilnego stanowi systematyzację dotychczasowych prób objaśnienia znaczenia wyłączności dowodowej aktów stanu cywilnego. W orzecznictwie NSA przyjmuje się, że moc dowodowa aktów stanu cywilnego oznacza, że stanowią one wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych, a złożenie odpisu aktu zwalnia od składania innych dowodów dla wykazania stanu cywilnego (por. m.in. wyr. NSA z 1.12.2016 r., II OSK 430/15, Legalis; z 7.4.2016 r., II OSK 1927/14, Legalis; z 14.3.2019 r., II OSK 1154/17, Legalis; z 20.2.2020 r., II OSK 828/18, Legalis). W orzecznictwie SN dostrzega się, że komentowany przepis i poprzedzające go regulacje wprowadzają „jednoznaczne ograniczenie dowodowe” (por. post. SN z 23.7.2015 r., I CSK 725/14, Legalis i powołane tam wypowiedzi judykatury). Oznacza to, że „tylko na podstawie aktu stanu cywilnego dopuszczalne jest udowodnienie faktu urodzenia, małżeństwa lub zgonu” (post. SN z 11.12.2002 r., I CK 348/02, Legalis). Wśród wypowiedzi doktrynalnych na uwagę zasługuje m.in. stanowisko *P. Bednarczyka*, który wskazuje, że treść aktów stanu cywilnego wiąże sąd nawet mimo odmiennych twierdzeń stron, a korzystanie z innych dowodów w celu ustalenia stanu cywilnego jest co do zasady niedopuszczalne (*P. Bednarczyk*, Postępowanie, s. 9).

6.2. W doktrynie podejmowano też inne próby wyjaśnienia kwalifikowanej mocy dowodowej aktów stanu cywilnego. W ocenie *J. Dobkowskiego* (*tenże*, Preponderancja, s. 24), polega ona na zwolnieniu

Przejdź do księgarni →